

Đại sứ quán Hợp chủng quốc Hoa Kỳ
Phòng Thông tin – Văn hóa
6 Ngọc Khánh Street, Hà Nội, Việt Nam
Điện thoại: 84-4-8314580; Fax: 84-4-8314601
Email: irchano@pd.state.gov
<http://vietnam.usembassy.gov>

Tạp chí Điện tử của Bộ Ngoại giao Hoa Kỳ
Chương trình Nghị sự Chính sách Đối ngoại Mỹ
Tập 8, Số 1, tháng 8/2003

CHỦ NGHĨA QUỐC TẾ MỸ

XÂY DỰNG MỘT PHONG TRÀO VÌ DÂN CHỦ TRÊN THẾ GIỚI: VAI TRÒ CỦA CÁC TỔ CHỨC PHI CHÍNH PHỦ

Carl Gershman
Chủ tịch Quỹ Quốc gia vì Dân chủ

Carl Gershman, Chủ tịch Quỹ Quốc gia vì Dân chủ [NED] từ năm 1984 cho biết NED hỗ trợ hàng trăm tổ chức nhóm trên khắp thế giới tham gia trong “hầu hết tất cả các lĩnh vực công việc góp phần vào thúc đẩy nền dân chủ”. Quỹ là một tổ chức tư nhân phi lợi nhuận được thành lập năm 1983 nhằm tăng cường các thể chế dân chủ trên thế giới thông qua các nỗ lực phi chính phủ. Quản lý Quỹ là một ban giám đốc độc lập phi đảng phái. Với ngân sách do quốc hội cấp hàng năm, Quỹ tài trợ hỗ trợ cho hàng trăm nhóm ủng hộ dân chủ ở châu Phi, châu Á, Trung và Đông Âu, Mỹ La-tinh, Trung Đông và Liên Xô cũ.

Trong những năm gần đây, người ta thường than phiền về những trở ngại đối với quá trình dân chủ hóa, việc các chế độ độc tài tiếp tục tồn tại trên thế giới và sức mạnh ngày càng tăng của các ý thức hệ và phong trào chính trị phản dân chủ, đặc biệt nhất trong số đó là chủ nghĩa cấp tiến Hồi giáo. Nhưng thái độ bi quan mới nảy sinh này đã bỏ qua một bước phát triển cực kỳ quan trọng nếu không muốn nói là bất ngờ với một thông điệp đầy hy vọng về tình hình dân chủ hóa trên thế giới và khả năng đạt nhiều tiến triển hơn trong những năm tới. Như con chó không sửa trong truyện trinh thám của Sherlock Holmes, diễn biến bất ngờ này không phải là điều đã xảy ra mà là điều chưa xảy ra, tức là sự biến mất “làn sóng đảo ngược” của sự hồi sinh chế độ độc tài mà theo như nhà khoa học chính trị Samuel Huntington đã đặt tên là “làn sóng thứ ba” của dân chủ.

Làn sóng thứ ba này muốn nói về hai thập kỷ mở rộng dân chủ trên toàn cầu sau cuộc Cách mạng Bồ Đào Nha năm 1974, thời kỳ mà con số các nền dân chủ trên thế giới tăng đột biến từ 41 đến khoảng từ 76 đến 117 tùy theo cách tính. Sau mỗi làn sóng mở rộng dân chủ trong hai lần trước, lần thứ nhất là từ Cách mạng Mỹ kéo dài đến suốt Chiến tranh Thế giới Thứ nhất và lần thứ hai sau Chiến tranh Thế giới Thứ hai, nền dân chủ đều phải chịu thoái trào nghiêm trọng. Thoái trào thứ nhất xảy ra trong thập kỷ 1920 và 1930 với sự nổi lên của chủ nghĩa phát xít và chủ nghĩa cộng sản, lần hai trong thập kỷ 1960 và 1970 khi những nền dân chủ non trẻ ở châu Phi và Mỹ La-tinh phải nhường bước cho các chế độ độc tài đảng phái và quân sự.

Người ta đã cho rằng điều tương tự sẽ xảy ra trong thập kỷ vừa qua sau làn sóng thứ ba, nhưng điều đó đã không xảy ra. Dựa trên tài liệu của Freedom House trong bản điều tra hàng năm Tự do trên thế giới, Larry Diamond đã viết rằng “chỉ có 14 trong số 125 nền dân chủ đã tồn tại trong thời kỳ làn sóng thứ ba trở thành độc đoán, 9 trong số đó đã phục hồi được nền dân chủ”. Bức tranh không hoàn toàn sáng sủa vì tiến bộ hướng đến dân chủ đã ngưng lại ở nhiều nước thời kỳ hậu chuyên chế, điều này khiến các học giả nói về sự nổi lên của một kiểu chế độ lai hợp hay là các chế độ bán chuyên chế mang các đặc trưng phi tự do như cơ quan hành pháp cầm quyền kiểm soát phần lớn truyền thông và cơ quan tư pháp nhưng có tổ chức các cuộc bầu cử dân chủ (hoặc dân chủ giả hiệu). Nhưng sự ngưng trệ thì hoàn toàn khác với sự giạt lùi và thực tế là nhiều nền dân chủ đang nổi lên đã không bị sụp đổ cho thấy một thực tế mới tràn đầy hy vọng.

Dĩ nhiên một yếu tố tạo nên sự bền vững của dân chủ ngày nay là việc không có một ý thức hệ với những khát vọng chung phản dân chủ như chủ nghĩa cộng sản và chủ nghĩa phát xít trước đây tạo nên một đối trọng đối với tính phổ biến của dân chủ. Nhưng còn có một yếu tố quan trọng hơn làm sống động nguyên tắc phổ biến dân chủ trong cuộc sống thường nhật của người dân trên toàn thế giới và qua đó cũng chứng minh được tính chân thực của nguyên tắc này. Yếu tố đó là sự hiện diện trong mọi nền văn hóa và khu vực trên thế giới, nơi mà nền dân chủ còn non yếu hay không có các phong trào dân chủ cơ sở gồm những con người bình thường đang đấu tranh, hy sinh và thường chịu nhiều rủi ro cho tính mạng của mình để xây dựng những xã hội tôn trọng quyền của tất cả mọi người được sống, tự do và mưu cầu hạnh phúc.

Những phong trào như thế là một nhân tố thay đổi mới trên thế giới và cũng là một áp lực mạnh mẽ ngăn cản sự quay trở lại của chế độ độc tài. Chỉ cách đây một phần tư thế kỷ, những phong trào đó hầu như không có, trừ những nhóm bất đồng chính kiến nhỏ ở các nước cộng sản hay “những nhà dân chủ thế giới thứ ba” bị cô lập vì thách thức lối tư duy thông thường bằng cách khẳng định rằng các nước đang phát triển cần và có thể xây dựng được nền dân chủ. Nhưng đến thập kỷ 1980, phong trào Đoàn kết đã nổi lên ở Ba Lan và ở khắp Trung Âu và thậm chí các nhóm truyền thông và văn hóa độc lập ở Liên Xô bắt đầu hoạt động cùng với các nhóm đấu tranh vì quyền con người và quyền cho người thiểu số. Khi làn sóng thứ ba lan rộng, nhiều nhóm cải cách dân chủ và dân sự trở nên tích cực ở châu Á, châu Phi và Mỹ La-tinh như Phong trào Bầu cử Tự do Quốc gia (NAMFREL) ở Philipin, Học viện Giải pháp Dân chủ (IDASA) ở Nam Phi, Các nhà hoạt động Nhân quyền ở Uganda, tổ chức của phụ nữ Conciencia ở Achentina, Đài phát thanh Nanduti ở Paraguay, Chiến dịch Dân sự Quốc gia ở Panama và Phong trào Bầu cử Tự do ở Chilê. Những tổ chức như thế sớm bắt đầu nở rộ thành hàng trăm, thậm chí hàng nghìn tổ chức.

Hiện nay những tổ chức này có mặt ở khắp Đông và Nam Á, Mỹ La-tinh, châu Phi, Trung Âu, khu vực Á Âu của Liên Xô cũ và Trung Đông. Riêng Quỹ Quốc gia vì Dân chủ hỗ trợ cho hàng trăm tổ chức này hoạt động trong hầu hết tất cả lĩnh vực góp phần vào thúc đẩy nền dân chủ. Nhiều nhóm hoạt động về các vấn đề nhân quyền, không chỉ là giám sát và điều tra các vi phạm và báo động cho cộng đồng quốc tế biết về các vụ vi phạm mà còn hỗ trợ pháp lý, giáo dục nhân dân và ủng hộ các cuộc cải cách lập pháp và thể chế. Những nhóm khác tập trung vào việc giáo dục và khuyến khích thanh niên tham gia vào hệ thống chính trị, hoặc động viên và tăng cường khả năng cho phụ nữ thông qua đào tạo họ về công nghệ thông tin mới, cho họ biết về các quyền của họ và bảo vệ họ chống lại nạn bạo hành gia đình và phân biệt đối xử về kinh tế, xã hội.

Giáo dục công dân là một lĩnh vực rộng lớn triển khai trong cả hệ thống trường học chính thức và trong cộng đồng như giải quyết xung đột và giáo dục về hòa bình, đặc biệt là trong các xã hội bị chia rẽ sâu sắc. Thúc đẩy truyền thông độc lập cũng là một ưu tiên, từ việc duy trì các ấn phẩm và đài phát

thanh độc lập đến đào tạo cho các nhóm sử dụng máy tính để chế bản, kết nối với Internet, đào tạo các phóng viên điều tra và xây dựng các hệ thống hỗ trợ để bảo vệ họ không bị đe dọa và bị tấn công.

Sự phát triển đảng phái chính trị là một công việc rất quan trọng cũng như việc giám sát bầu cử của các quan sát viên được tập huấn trong nước và quy trình kiểm phiếu. Có những nhóm cố vấn và các nhóm kinh doanh khuyến khích quản lý tốt doanh nghiệp, đấu tranh chống tham nhũng và hỗ trợ việc xây dựng một môi trường chính trị và lập pháp khuyến khích đầu tư và tăng trưởng kinh tế. Và cũng có những công đoàn bảo vệ quyền của công nhân và giúp họ có tiếng nói trong việc hoạch định các chính sách tài chính của chính phủ và quốc tế có tác động đến đời sống của họ. Có những nhóm giúp tăng cường chính quyền địa phương và nâng cao trách nhiệm của chính phủ ở mọi cấp; các nhóm khác thì tập huấn cho người dân về các vấn đề quốc phòng để giúp họ có thể giám sát chính sách an ninh và ngăn chặn sự tham gia vào chính trị của giới quân sự.

Điều này không làm mất đất hoạt động của các NGO trên thế giới. Điều đặc biệt quan trọng cần phải lưu ý là các hoạt động này được bản thân các tổ chức đề ra và triển khai và do đó được thiết kế để giải quyết các vấn đề cụ thể theo tình hình ở mỗi nước và địa phương. Do đó, ở những nước độc tài, các chương trình tập trung vào bảo vệ nhân quyền và thúc đẩy tự do thông tin vì đây là những loại hình hoạt động phù hợp và khả thi nhất ở những nước đóng cửa. Tại các nước bán chuyên chế, các chương trình có xu hướng tập trung vào bảo vệ môi trường hoạt động của các NGO và cơ quan truyền thông độc lập, phát huy xã hội dân sự và gắn xã hội này chặt chẽ hơn với các nhóm và các đảng phái chính trị dân chủ, qua đó xây dựng một lực lượng thống nhất hơn đối trọng với nhà nước cầm quyền. Ở các nền dân chủ mới nổi lên, trọng tâm là chống tham nhũng, giám sát hoạt động của các quan chức nhà nước và xây dựng chính phủ có trách nhiệm với xã hội, tăng cường pháp quyền. Và ở những xã hội bị chiến tranh tàn phá hậu xung đột, NGO tập trung vào ngăn chặn bạo lực, thúc đẩy hòa giải và xây dựng văn hóa khoan dung và tôn trọng chủ nghĩa đa nguyên và quyền thiểu số. Ở các nước Hồi giáo Trung Đông và các khu vực khác, nhiều chương trình tập trung vào thúc đẩy quyền và những tư tưởng tự do của phụ nữ dung hòa giữa Đạo Hồi và các khái niệm hiện đại như chủ nghĩa đa nguyên, tư cách công dân và dân chủ.

Do rất nhiều NGO đã phát triển trong một thập kỷ rưỡi qua nên một hệ thống tương ứng các cơ quan tài trợ và hỗ trợ đã ra đời ở các nền dân chủ vững chắc.

Các cơ quan phát triển chính phủ hiện đang hỗ trợ về dân chủ, cũng như các đại sứ quán và thậm chí các bộ ngoại giao. Các cơ quan đa phương cũng đã tham gia như Chương trình Phát triển của Liên Hợp Quốc và các bộ phận khác của hệ thống này, các tổ chức khu vực như Tổ chức Các nước châu Mỹ, Liên minh châu Âu, Tổ chức An ninh và Hợp tác châu Âu. Những cơ quan đa phương cấp chính phủ này chủ yếu hoạt động về những vấn đề cải tổ chính phủ, dù họ cũng hỗ trợ cho NGO. Nhưng chính phủ thường khó hỗ trợ các NGO độc lập nên chức năng này ngày càng được chuyển cho một loạt các quỹ đảng phái và dân chủ do nhà nước tài trợ như NED và bốn viện chính của NED đại diện cho hai đảng chính trị lớn của Mỹ, phong trào công đoàn và giới doanh nghiệp. Những quỹ này nay cũng hiện diện ở hầu hết các nước châu Âu và Canada và quỹ châu Á đầu tiên đã được thiết lập ở Đài Loan. Hơn nữa, có rất nhiều quỹ do tư nhân tài trợ đóng vai trò rất quan trọng trong lĩnh vực này, đặc biệt là Quỹ Ford và các quỹ của nhà từ thiện George Soros.

Sự phát triển của các tổ chức dân chủ ở các nước đang phát triển và hậu cộng sản và của các cơ quan hỗ trợ ở các nền dân chủ vững chắc là một đặc thù hoàn toàn mới của cấu trúc chính trị đương đại. Vẫn còn quá sớm để đánh giá tác động của những mô hình hợp tác mới này dù hoàn toàn có cơ sở để nói rằng những mô hình này đã làm tăng áp lực dân chủ từ dưới lên đối với các chính phủ ở những xã hội

độc tài và hậu độc tài, qua đó thúc đẩy cải cách mà lẽ ra đã không được triển khai và kiềm chế chính phủ có những biện pháp giật lùi. Nhưng chúng ta còn phải cố gắng hơn nữa, đặc biệt là trong hai lĩnh vực lớn.

Thứ nhất, các nền dân chủ vững chắc phải tìm ra những phương thức mới để thể hiện sức mạnh tập thể trong tất cả các khía cạnh của thúc đẩy dân chủ, từ xây dựng các chiến lược phối hợp, gây ảnh hưởng đối với hành vi của các chính phủ tham nhũng và ngoan cố, cho đến bảo vệ và tăng cường các nhóm hoạt động một cách hòa bình vì sự thay đổi dân chủ. Cộng đồng các Nền Dân chủ (CD) là một diễn đàn mới để xây dựng các chiến lược, dù diễn đàn này vẫn ở giai đoạn sơ khai. Thứ hai, bản thân các nhóm phi chính phủ phải tăng cường năng lực hợp tác và hỗ trợ lẫn nhau, chia sẻ kinh nghiệm, bảo vệ những người bị hành hạ và gặp nguy hiểm, xây dựng ý thức sâu sắc hơn về mục đích chung trong khu vực và quốc tế. Về vấn đề này cũng có một sáng kiến toàn cầu mới là Phong trào vì Dân chủ Thế giới (WMD) chỉ mới bắt đầu xây dựng bộ máy và phát huy tiềm năng của mình.

CD và WMD có thể hỗ trợ cho nhau, tạo ra áp lực chính phủ từ trên xuống và áp lực phi chính phủ từ dưới lên sẽ giúp những nền dân chủ mới củng cố các thể chế và thu được nhiều lợi ích về dân chủ hơn. Điều này có tạo ra một làn sóng dân chủ hóa thứ tư thì cũng không ai dám chắc, nhưng ngay cả những tiến bộ đạt được ban đầu như vậy cũng sẽ làm cho thế giới an toàn hơn và hòa bình hơn nhiều.

Những quan điểm nêu trong bài viết này không nhất thiết phản ánh quan điểm hay chính sách của Chính phủ Hoa Kỳ.

Toàn văn bài viết bằng tiếng Anh có trên Internet tại:
<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0803/ijpe/pj81gershman.htm>